

11. Yook K., Kim K., Lee K. S., Suh S. Y. Intolerance of uncertainty, worry, and rumination in major depressive disorder and generalized anxiety disorder. *Journal of Anxiety Disorders*. Amsterdam: Elsevier Publishing, 2010. P. 623–628.

REFERENCES:

1. Kornilova T.V. (2013). Psikhohihiya neopredelennosti: edinstvo intellektualno-lichnostnoi rehuliatsii reshenij i vyborov. *Psikhologicheskij zhurnal - Psychological Journal*, 34, 3, 89–100 [in Russian].
2. Leontiev D.A. (2015). *Vyzov neopredelennosti kak tsentralnaia problema psikhologii lichnosti* [The challenge of uncertainty as the central problem of personality psychology]. *Psikhologicheskie issledovaniya - Psychological research*, 8, 40, P. 2–6 [in Russian].
3. Tkachenko V. Ye. (2011). *Sotsialno-psikhologichni umovy blahopoluchchia podruznykh vidnosyn* [Socio-psychological conditions of the well-being of marital relations]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psikhologii - Scientific studies on social and political psychology*, 111–120 [in Ukrainian].
4. *Shliuby i rozluchennia* (2019) [Marriages and divorces]. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c_files/shlub.html (date of access: 05.02.2019).
5. Dugas M. J., Freeston M. H., Ladouceur R. (1997). Intolerance of Uncertainty and Problem Orientation in Worry. *Cognitive Therapy and Research*. New York: Plenum Publishing Corporatio, P. 593–606.
6. Gergen K. J., Shotter J. (1994). Social construction: Knowledge, self, others, and continuing the conversation. *Communication Yearbook*. Vol. 17, P. 3–33.
7. Hillen M.A., Gutheil C.M., Strout T.D., Smets E.M.A., Han P.K.J. (2017). Tolerance of uncertainty: Conceptual analysis, integrative model, and implications for healthcare. *Social Science & Medicine*. Vol. 180, P. 62–75.
8. Kristin B., Dugas M. J. (2006). Investigating the construct validity of intolerance of uncertainty and its unique relationship with worry. *Anxiety Disorders*, P. 222–236.
9. Ladouceur R., Gosselin P., Dugas M. J. (2000). Experimental manipulation of intolerance of uncertainty: a study of a theoretical model of worry. *Behaviour Research and Therapy*. Amsterdam: Elsevier Publishing. P. 933–941.
10. McEvoy P. M., Mahoney A. E. (2012). To Be Sure: Intolerance of Uncertainty Mediates Symptoms of Various Anxiety Disorders and Depression. *Behaviour Therapy*. Amsterdam: Elsevier Publishing. P. 533–545.
11. Yook K., Kim K., Lee K. S., Suh S. Y. (2010). Intolerance of uncertainty, worry, and rumination in major depressive disorder and generalized anxiety disorder. *Journal of Anxiety Disorders*. Amsterdam: Elsevier Publishing. P. 623–628.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2019.
The article was received 25 February 2019.

УДК 37.013.42-053
DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-2-19

ВПЛИВ ЗМІ НА УЯВЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ПРО СІМ'Ю ТА ШЛЮБ

Субашкевич Ірина Романівна,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри спеціальної освіти та соціальної роботи
Львівський національний університет імені Івана Франка

IRASUB@ukr.net

ORCID 0000-0003-0453-3587

Юрченко Ірина Максимівна,

бакалавр

Львівський національний університет імені Івана Франка

lray19982307@gmail.com

ORCID 0000-0003-4356-0553

Мета – висвітлення результатів дослідження, спрямованого на виявлення впливу засобів масової інформації на формування уявлення про сім'ю та шлюб у студентської молоді.

Методи. Було розроблено авторську анкету, питання якої спрямовані на визначення таких особливостей: найбільш популярного джерела отримання інформації про сім'ю; прагнення студентської молоді перевіряти отриману інформацію в різних джерелах; поглядів на представлення образу сім'ї та шлюбу в медіапродукції, з точки зору студентів; ставлення молоді до характеристик сімейного життя, і як ці характеристики, позитивно чи негативно, висвітлюються в засобах масової інформації (повна сім'я; офіційний шлюб (зарєстрований в РАЦС)); відношення до таких явищ, як: сім'я, де з повагою ставляться до старших членів родини; сім'я, де обоє із членів подружжя забезпечують потреби родини; сім'я з 1-2 дітьми; сім'я, в якій в основному чоловік фінансово забезпечує потреби родини, а дружина займається побутом і

дітьми; один шлюб на все життя; сім'я, яка складається лише з подружжя і їх дітей (бабусі, дідусі та інші родичі живуть окремо); неповна сім'я (через розлучення); багатодітна сім'я; сім'я з прийомною дитиною/ дітьми; велика сім'я, де разом живуть кілька поколінь; церковний шлюб; громадянський шлюб (не зареєстрований у РАЦС); бездітна сім'я; добровільна бездітність (childfree); позашлюбне народження дитини; вільна любов, випадкові стосунки; подружжя зрада; багатоженство і багатомужжя; одностатеві стосунки.

Результати. Отримані результати показали, що Інтернет завдяки своїм можливостям і доступності став найбільш популярним серед джерел отримання інформації у студентському колективі. Тема сім'ї, на думку опитаних, зазвичай подається нейтрально, тобто споживачам надається можливість самим оцінювати побачене чи почуте і робити свої висновки. Але все ж певний вплив ЗМІ на свідомість відбувається, і сімейні цінності та уявлення про побудову ідеальних сімейно-шлюбних стосунків молоді також змінюються під цим впливом.

Висновки. Було виявлено певну закономірність, взаємозв'язок між тим, що і в якому світлі транслюється в медіа, і тим, які погляди, установки, ціннісні орієнтації переважають серед споживачів медіа-продукції.

Ключові слова: сімейні цінності, сімейні ролі, засоби масової інформації, медіа, медіапродукція.

THE INFLUENCE OF THE MASS MEDIA ON THE IDEA OF FAMILY AND MARRIAGE IN THE STUDENT'S YOUTH

Subashkevych Iryna Romanivna,
Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor of the Department of Special Education and Social Work
Ivan Franko National University of Lviv

IRASUB@ukr.net
ORCID 0000-0003-0453-3587

Yurchenko Iryna Maksymivna,
Bachelor of Psychology,
Ivan Franko National University of Lviv

Iray19982307@gmail.com
ORCID 0000-0003-4356-0553

Purpose. To highlight the results of the research aimed at revealing the influence of the mass media on the formation of the idea of family and marriage in student's youth.

Methods. An author's questionnaire was developed. The questions of which are aimed at determining the following features: the most popular source of information about family; the desire of the student's youth to check the information received in different sources; views on the representation of the image of family and marriage in media production, from the point of view of students; the attitude of young people to the following characteristics of family life, and how these characteristics, both positively or negatively, are covered in the mass media (nuclear family; official marriage (officially registered); a family where there is a respect to senior members of the family; a family where both spouses provide the needs of the family; family with 1 or 2 children; a family where a husband earns a living and his wife is engaged with household duties in everyday life and children; one marriage for life; a family consisting only of the spouses and their children (grandparents, grandparents and other relatives live separately); an incomplete family (because of a divorce); a family with many children; a family with adopted child / children; a large family where several generations live together; church marriage; civic marriage (not registered officially); childless family; childfree; birth of a child without having a family; free love, casual relationships; marital betrayal; polygamy; same-sex relationships.

Results. The results showed that the Internet, due to its capabilities and accessibility, has become the most popular among the sources of information in the student's community. The topic of the family, according to the opinion of the respondents, is usually presented in a neutral way, that is, consumers are given the opportunity to evaluate what they have seen or heard and make their own conclusions.

However, the certain influence of the media on the consciousness occurs, and family values and ideas about building a perfect marriage and marital relationship of youth also change under this influence.

Conclusions. There was a certain pattern, the relationship between what and in what way is broadcast in the media and with the views, settings, value orientations that prevail among consumers of media products.

Key words: family values, family roles, mass media, media, media production.

Вступ

Засоби масової інформації (ЗМІ) – радіо, телебачення, друковані видання, Інтернет – є потужними агентами впливу на свідомість людей, особливо підростаючого покоління, основною метою яких є пропагандистська

та інформаційно-просвітницька діяльність. Медіа також мають неабиякий виховний потенціал, є джерелом інформації, пропонують зразки для наслідування, певним чином формують світогляд і ціннісну позицію споживачів інформації (McLuhan, 2002). Саме

тому актуальним є дослідження уявлень молодого покоління про сім'ю та шлюб, сформованих на основі взаємодії з медіа-контентом. Дані дослідження можуть бути використані в консультативній роботі соціально-психологічних служб та психологів, громадських організацій, що мають справу з вихованням молоді та її підготовкою до вступу у шлюб.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Уявлення про сімейно-шлюбні відносини також частково формуються під впливом спожитої медіапродукції. Інститут сім'ї останнім часом зубожів, прослідковується тенденція до падіння народжуваності, скорочується число реєстрації шлюбів і збільшується кількість розлучень, поширюється ідеал сім'ї з одною дитиною, ослаблюються родинні зв'язки, а також розповсюджуються різні девіантні форми сімейної поведінки (Павлюк, 2013). Певною мірою причиною таких змін є вплив засобів масової інформації, які руйнують традиційні уявлення про сім'ю і шлюб, замінюючи їх новими «загальноприйнятими» зразками.

Особливості формування уявлень людини про себе, своє майбутнє, погляди на сім'ю і шлюб досліджували багато науковців, зокрема: Г. Андреева, Т. Демидова, В. Зацепін, Е. Ейдемилер, С. Ковалев, А. Колесова, Є. Маценова та інші. Вивченням впливу ЗМІ на свідомість і громадську думку займаються Л. Найдьонова, на формування ціннісних уявлень – І. Субашкевич, уявлень про сім'ю – О. Вознесенська.

2. Методологія та методи

Із метою встановлення впливу засобів масової інформації на формування уявлень про сімейне життя було розроблено авторську анкету, яку в онлайн-режимі заповнили студенти Львівського національного університету імені Івана Франка і Національного університету «Львівська політехніка».

В опитуванні взяли участь 100 студентів (85 дівчат і 15 хлопців) з I по V курси (віком від 17 до 24 років) різних факультетів і напрямів підготовки: факультет педагогічної освіти, факультет культури і мистецтв, факультет управління фінансами та бізнесу, юридичний факультет, факультет прикладної математики та інформатики; інститут гуманітарних та соціальних наук, інститут комп'ютерних наук та інформаційних технологій.

Розроблена авторська анкета складалася з 15 питань, метою яких було визначити: найбільш популярне джерело отримання інформації серед студентської молоді; схильність студентів до критичного аналізу і перевірки отриманої інформації в інших джерелах; думку студентів про те, чи

достатньо уваги ЗМІ приділяють темі сім'ї, шлюбу, сімейних цінностей, чи не з'явилося останнім часом забагато шкідливих і аморальних передач, які дискредитують інститут сім'ї та шлюбу; найбільш важливі сімейні цінності для опитуваних; їхню власну думку щодо різних характеристик сімейного життя і в якому світлі ці характеристики подаються в засобах масової інформації.

3. Результати та дискусії

Згідно з результатами опитування глобальна мережа Інтернет є першочерговим джерелом отримання інформації для студентів. Неймовірні можливості і доступність у будь-який час доби і в будь-якій точці світу роблять Інтернет найбільш популярним серед молодих людей. Вони можуть годинами сидіти за комп'ютерами, планшетами, телефонами в пошуках інформації різного характеру: освітнього, наукового, розважального тощо. Але найбільше часу студентство все ж приділяє соціальним мережам (Процько, 2017).

Щодо перевірки на достовірність отриманої інформації з медіа, то студентська молодь не дуже охоче прагне шукати додаткові джерела, лише 23% опитаних практично завжди перевіряють прочитане / побачене / почуте, щоб бути переконаними в достовірності інформації; інші ж (67%) лише іноді перевіряють ту інформацію, яка представляє для них інтерес, не бажаючи витрачати час на перевірку неактуальної для них інформації. Ще 10% визнали, що ніколи не проводять додаткової перевірки, довіряючи джерелу отриманої інформації.

Ураховуючи, що телебачення та Інтернет є найбільш поширеними інформаційними ресурсами для молоді, то фільми, серіали та реклама, до яких вони надають доступ, часто формують у людей окремі типізовані еталони сім'ї, закладають певну моду на ту чи іншу модель побудови сімейно-шлюбних стосунків, дають орієнтир для формування сімейних цінностей, будують імідж сім'ї. Більшість опитаних студентів (74%) не вважають, що українські ЗМІ приділяють надто багато уваги темі створення сім'ї і шлюбу, але визнають, що на телебаченні є місце шкідливим та аморальним програмам та фільмам (65%), які демонструють невластиві нам, нашому менталітету, світогляду форми поведінки та зразки побудови сімейних взаємостосунків.

Все ж можна сказати, що сучасна молодь переситилася різного роду медіапродукцією і навчилася фільтрувати непотрібну чи неприйнятну для себе інформацію, адже відповідно до результатів анкетування половина досліджуваних лише з невеликим інтересом відноситься до матеріалів, що

подаються в засобах масової інформації з приводу побудови ідеальних сімейно-шлюбних взаємостосунків; ще 32% зазначили, що їм взагалі не цікава такого роду інформація, і лише 18% опитаних підтвердили, що дійсно переймають певний досвід із медіаматеріалів.

Також студентам було запропоновано охарактеризувати своє ставлення до деяких характеристик сімейного життя. Як видно з діаграми (рис. 1), погляди більшості відповідають загальноприйнятим нормам і установкам, характерним для нашої держави, але також помітно, що інститут сім'ї все ж зазнав деяких змін під впливом зарубіжних віянь.

На основі проведеного анкетування можна зробити такі висновки:

Повна сім'я завжди була соціальним зразком, загальноприйнятою нормою в суспільстві, й опитування підтвердило, що вона й досі залишається бажаною і схвальною у свідомості української молоді.

Офіційний шлюб вважають доречною, бажаною, але все ж необов'язковою умовою для створення власної сім'ї.

Здавна в українських сім'ях із повагою ставилися до старших членів родини, вважалося, що їм потрібно допомагати і підтримувати по мірі можливостей, і погляди сучасної молоді в цьому плані не змінилися.

Забезпечувати потреби сім'ї все ж має не лише чоловік, а й дружина, тобто прослідковується вплив емансипованих поглядів сьогодення.

Сім'я з 1-2 дітьми є більш прийнятною і комфортною для молодих людей, у той час як *багатодітність* сприймається деякими як не дуже доречне явище, але яке все ж має право на існування. До *сімей із прийомними дітьми* досліджувані ставляться зі схваленням, але більшість схиляється до думки, що це особистий вибір кожного – брати на себе відповідальність за нерідну дитину чи ні.

В українській молоді ще прослідковується ідеалізоване уявлення про сімейне життя, адже більшість респондентів вірять, бажають і гаряче схвалюють *один шлюб на все життя*, хоча є і ті, які вважають, що в сучасному світі це неможливо, і взагалі його потрібно заборонити.

Сучасна молодь усе більше тяжіє до створення *нуклеарної сім'ї*, проживання з батьками чи іншими родичами молоддю сприймається як щось принизливе, неприйнятне, недопустиме, що є результатом їхньої незреалізованості й особистої невдачі.

Неповна внаслідок розлучення сім'я стала звичним явищем останнім часом, негативного ставлення в більшості опита-

них воно не викликало, а навіть отримало схвальну оцінку.

Як церковний, так і громадянський шлюб були оцінені практично однаково позитивно, що свідчить про те, що українська молодь все ж повністю не відкинула наші давні традиції і звичаї, поважає взяття шлюбу перед Богом, але в той же час не бачить нічого ганебного чи неправильного у спільному проживанні з партнером без офіційної реєстрації взаємостосунків у відповідних органах.

Бездітна сім'я часто стикається з певним осудом із боку суспільства, адже демонструє неспроможність виконати свою основну функцію як соціального інституту – репродуктивну. Але, як видно з опитування, ставлення студентів до сімей, які просто з певних причин не можуть мати дітей, усе ж більш лояльне, ніж до тих, хто добровільно відмовляється продовжувати свій рід (*childfree*) і живуть лише у своє задоволення.

Вільні любовні стосунки і позашлюбне народження дітей хоч і стали більш поширеними у наш час, але у свідомості студентської молоді ще не увійшли до категорії прийнятних, правильних форм поведінки.

Як і раніше, *подружня зрада* сприймається опитаними з осудом і зневагою, адже вона сигналізує про нестійкість шлюбу, а отже, може нести загрозу цілісності сім'ї як соціального інституту.

Багатоженство і багатомужжя ніколи не були характерними для нашого народу і, відповідно, є неприйнятними формами побудови сімейно-шлюбних взаємостосунків, на думку української молоді.

В Україні *одностатеві стосунки* не визнаються на державному рівні, але серед молоді проявляється тенденція лояльного ставлення до пар із нетрадиційною орієнтацією, хоча більше половини респондентів все ж вважають таке явище огидним, неприйнятним, неприродним, яке необхідно заборонити.

Кожна з вищезгаданих характеристик так чи інакше відображається в медіа, і від того, в якому світлі засоби масової інформації подадуть матеріал, може залежати й позиція, установки, погляди споживача медіапродукції.

На думку респондентів, зазначені характеристики висвітлюються в засобах масової інформації таким чином:

Повна сім'я з офіційно зареєстрованими шлюбними взаєминами подається в медіа як приклад, зразок, еталон ідеальної сім'ї, члени якої завжди спільно вирішують проблеми, виплутуються з перепитій, допомагають, підтримують і поважають один одного.

Найбільш поширеним і схвальним на телеекрані, на думку опитаних молодих людей, є образ *сім'ї з 1-2 дітьми*, також багато

уваги приділяється *сім'ям із прийомними дітьми*. *Багатодітності* теж знайшлося місце в медіапродукції, але вона не підноситься як соціально бажана, хоч і не зазнає значної критики чи осуду з боку ЗМІ.

Усе частіше у фільмах, серіалах, книгах більш схвальними постають сюжети, в яких *жінка нарівні з чоловіком працює, забезпечує потреби сім'ї*, займається саморозвитком, але при тому не позбавлена побутових обов'язків і виховує дітей. *Сім'ї, де лише чоловік забезпечує потреби родини*, теж подаються засобами масової інформації як норма, але вже не така прийнятна і доречна, як раніше.

Телепрограми схиляють нас до думки, що *нуклеарна сім'я* може стати запорукою щасливого сімейного життя, адже *спільне проживання з іншими родичами* часто характеризується певним непорозумінням, конфліктами, протистоянням між старшим і молодшим поколіннями (найчастіше в медіапродукції зустрічаються конфліктні взаємостосунки «невістка-свекруха» і «зять-теща»).

Церковний шлюб в основному позитивно висвітлюється в засобах масової інформації, але взагалі цій темі досить мало приділяють уваги.

Демонстрація прикладів *громадянського шлюбу* на телебаченні є досить популярним явищем, але відношення опитаної молоді до цього двояке: одні вважають, що ЗМІ про-

сто відображають сучасні реалії, інші ж переконані, що присутнє і певне несхвалення такої форми сімейного життя.

Тема *бездітності* (як *вимушеної, так і добровільної*), на думку респондентів, подається в медіапродукції як щось несхвальне, неправильне, що свідчить про певні відхилення і є проблемою.

Хоч випадки *випадкових сексуальних стосунків і позашлюбного народження дитини* і стали поширеним явищем у наш час, а відношення до них стало більш лояльним і розуміючим, у ЗМІ вони частіше подаються з осудом, несхваленням, демонструються труднощі, з якими стикаються люди, які ведуть соціально неприйнятний спосіб життя, але в яких все ж є можливості справитися з проблемами, якщо є бажання все виправити.

Подружня зрада ніколи не пропагувалася мас-медіа як еталон правильних подружніх відносин, але цій темі приділяється багато екранного часу, і в сучасній молоді іноді може складатися враження, що подружня невірність є невід'ємною складовою частиною сімейного життя, хоч це питання і розглядається як негативне і небажане.

Багатоженство і багатомужжя не є притаманними нашому менталітету, а тому в українських ЗМІ ці форми шлюбу зазвичай не висвітлюються, адже подібний сюжет не викличе симпатії у глядачів.

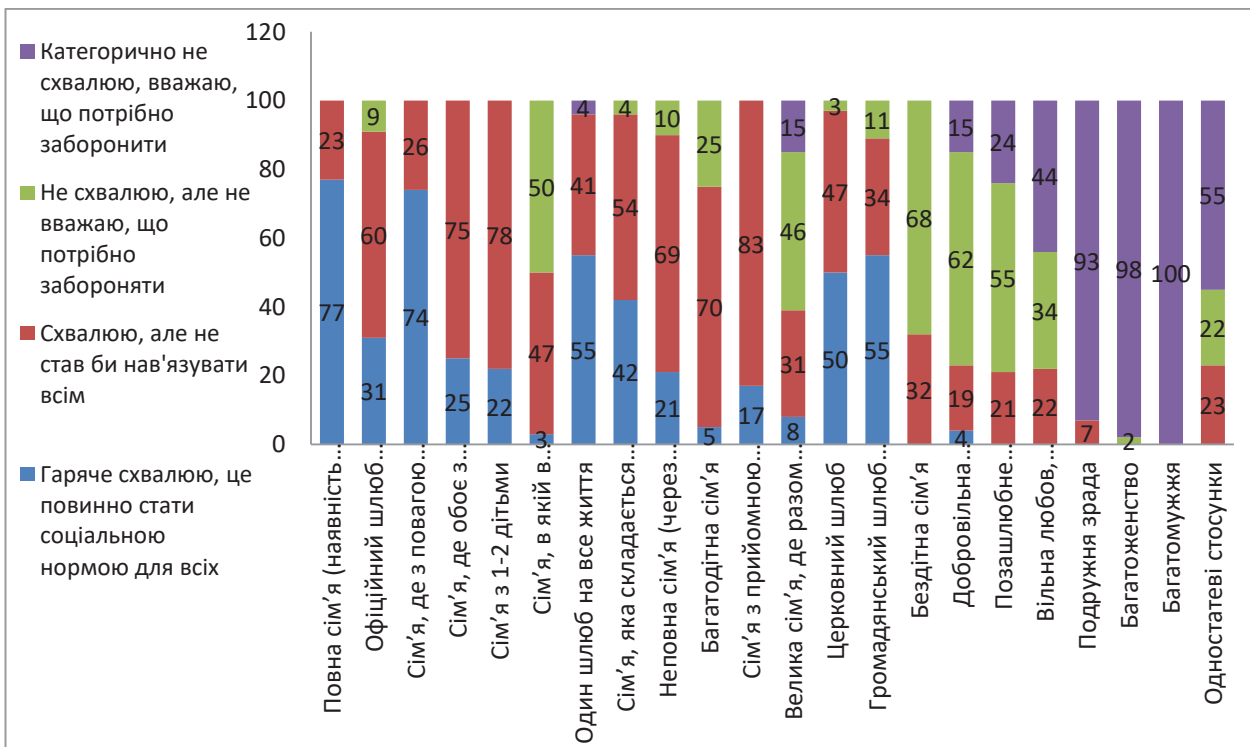

Рис. 1. Ставлення студентської молоді до різних характеристик сімейних відносин

Тема *одностатевих стосунків* є досить популярною в зарубіжній медіапродукції, закордоном – більш лояльне ставлення до людей із нетрадиційною орієнтацією, в деяких країнах навіть законодавчо дозволено партнерам однієї статі брати шлюб. Для українських телепрограм не є характерним висвітлювати подібні збочення, але все ж відбувається показ іноземних фільмів і серіалів, де це є нормою. Сучасна молодь частково піддалася впливу зарубіжних віянь і теж почала лояльніше відноситися до гомосексуалістів, хоча і не вважає це нормою чи чимось природним і звичним.

Опитана студентська молодь в основному оцінила вплив сучасних ЗМІ на формування уявлень про сімейне життя як «нейтральне» (55%), ще 35% вважають, що вплив медіапродукції все ж має негативний ефект, і лише 10% погодилися, що існують і позитивні сторони.

Висновки

Було досліджено, що традиційний образ української сім'ї – багатодітна, велика сім'я, де спільно проживають кілька поколінь, чоловіки забезпечують потреби рідних, а жінки займаються вихованням дітей і веденням господарства – змінився сучасним еталоном, згідно з яким жінки стали більш самостійними, забезпечують потреби сім'ї

нарівні з чоловіками, переважає нуклеарний тип сім'ї (лише батьки і їхні неодружені діти), все частіше пари народжують лише 1-2 дитини або ж взагалі не планують мати дітей (childfree). Подружня зрада, громадянський шлюб, розлучення, позашлюбне народження дітей, одностатеві стосунки стали більш поширеним явищем, і якщо ще років 20-30 тому це осуджувалося і сприймалося як дикість, то сьогодні це не вважається чимось дивним чи неприйнятним, адже кожен має право сам вибирати, як йому хочеться жити. Прослідковується певна відповідність між змістом сучасної медіапродукції та очікуваннями, поглядами, уявленнями української молоді. Те, що схвалюється в сімейних відносинах більшістю населення, на думку опитаних студентів, позитивно подається в засобах масової інформації, і навпаки – не схвальні зразки поведінки транслюються в основному із засудженням (або нейтрально). Тобто очевидна взаємозалежність: погляди молоді частково змінюються під впливом ЗМІ, а зміст медіапродукції, відповідно, підлаштовується до поглядів і вподобань споживачів.

Подальшою перспективою наших наукових пошуків є розроблення і апробація медіапсихологічної технології, що сприяє формуванню уявлень про сім'ю та шлюб.

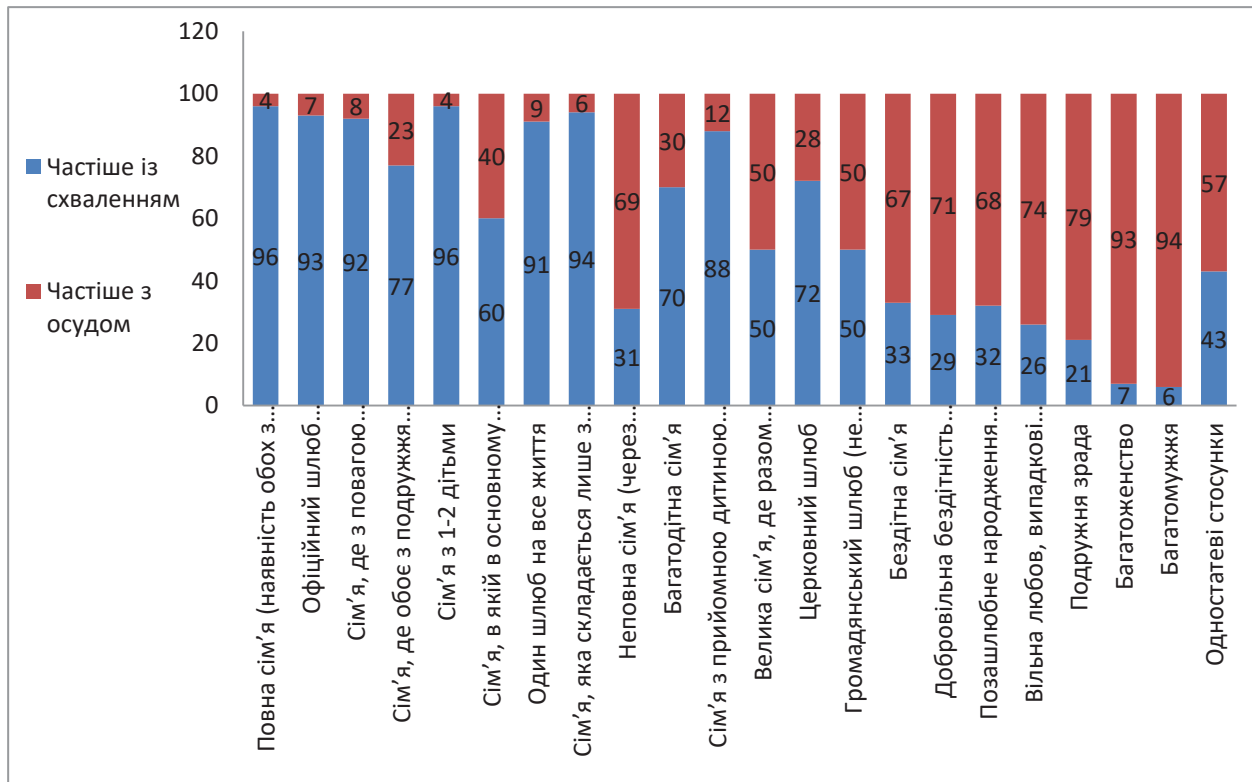

Рис. 2. Погляди студентів на позицію, з якою дані характеристики сімейних відносин висвітлюються у ЗМІ

ЛІТЕРАТУРА:

1. Павлюк Н.В. Вплив ЗМІ на формування уявлень про сім'ю у старшокласників. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2013. № 13(4). С. 91–96.
2. Процько Є.С. Соціальні мережі як невід'ємний та необхідний засіб навчання сучасного вчителя в освітньому процесі вищих навчальних закладів. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2017. № 8. С. 43–47.
3. McLuhan M. *The Medium is the Massage: An Inventory of Effects*. New York : Ginkgo Press, 2002. 159 p.

REFERENCES:

1. Pavljuk N. V. (2013). Vplyv ZMI na formuvannja ujavlenj pro sim'ju u starshoklasnykiv [The influence of mass media on the formation of perceptions about the family in senior pupils]. *Visnyk Lughansjkogho nacionaljnogho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagoghichni nauky – Announcer of the Luhansk national university of the name of Taras Shevchenko, Pedagogical sciences, 13(4)*, 91–96 [in Ukrainian].
2. Procjko Je. S. (2017). Socialjni merezhi jak nevid'jemnyj ta neobkhidnyj zasib navchannja suchasnogho vchytelja v osvitnjomu procesi vyshhykh navchaljnykh zakladiv [Social networks as an integral and necessary mean of teaching of a modern teacher in the educational process of higher educational institutions]. *ScienceRise. Pedagogical Education, 8*, 43–47 [in Ukrainian].
3. McLuhan M. (2002). *The Medium is the Massage: An Inventory of Effects*, New York: Ginkgo Press.

*Стаття надійшла до редакції 26.02.2019.
The article was received 26 February 2019.*